

УДК 378.147.001

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

*Грабовська Тетяна Іванівна
Грабовський Олександр Володимирович
Палько Тетяна Василівна
Соломка Едуард Тіберійович
м.Ужгород*

В статті дається визначення поняття «інноваційні педагогічні технології». Розкриваються сутність та особливості педагогічної технології, основні методологічні вимоги, яким повинна відповідати педагогічна технологія, загальні засади педагогічної інноватики та інноваційної діяльності педагога, а також найпоширеніші в освіті інноваційні практики. Аналізуються основні групи інноваційних педагогічних технологій, які використовуються в освітніх закладах, і різноманітні аспекти готовності педагога до інноваційної діяльності з урахуванням сучасних пріоритетів освіти.

Ключові слова: освітні інновації, інноваційна освітня діяльність, інноваційні педагогічні технології, сучасна школа.

Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед українською системою освіти цілий ряд принципово нових проблем, обумовлених політичними, соціально-економічними, світоглядними та іншими факторами, серед яких слід виділити необхідність підвищення якості та доступності освіти, збільшення інтеграції у світовий науково-освітній простір, створення оптимальних в економічному плані освітніх систем, посилення зв'язків між різними рівнями освіти.

Сьогодні традиційні педагогічні засоби змісту й організації навчально-виховного процесу все частіше не спрацьовують. Через невідповідність темпів і характеру соціальних та педагогічних процесів виникають кризові явища в педагогіці. Найваж-

ливіші з них виявляються у нездатності навчально-виховних закладів, по-перше, впливати на дитину для формування цілісної особистості, по-друге, у невмінні враховувати індивідуальні, вікові та соціо-біопсихологічні особливості вихованця, неповторність особистості кожного. Тому у сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти, її вплив на особистісний розвиток дитини, значною мірою залежатиме від результативності запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Одним із основних завдань сучасної освіти є створення сприятливих умов для формування творчої особистості, реалізації та самореалізації здібностей дитини. Випускник сучасної школи, який живе і буде працювати у ХХІ ст., має:

- самостійно набувати необхідних знань й уміло застосовувати їх на практиці;
- критично мислити, уміти бачити труднощі й шукати шляхи їх розв'язання;
- працювати з різноманітною інформацією;
- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах;
- самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культурного і морального рівня.

Досягти визначених критеріїв можна завдяки інновацій-

ним технологіям, які передбачають використання певних наукових прийомів, методів і дають змогу вчителю застосовувати свої знання та вміння для організації цілеспрямованої, творчої роботи учнів.

Завданням технології як науки є виявлення закономірностей з метою визначення та використання на практиці найбільш ефективних, послідовних освітніх дій, які потребують менших затрат часу, матеріальних та інтелектуальних ресурсів для досягнення результату.

Цілий ряд авторів, зокрема й В.Кукушкіна, вважають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності [1, с.31]:

- Концептуальність. Кожній педагогічній технології повинна бути притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети.
- Системність. Педагогічній технології мають бути притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність.
- Можливість управління. Передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів.
- Ефективність. Сучасні педагогічні технології існують в конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти.
- Відтворюваність. Можливість використання (повторення, відтворення) педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами.
- Візуалізація (характерна для окремих технологій). Передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників.

Інновації, як всім відомо, істотно змінюють результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління навчальним закладом, системою освіти. В принципі, будь-яке соціально-економічне нововведення, яке ще не отримало масового поширення, можна вважати інноваціями.

Специфіка освіти на початку третього тисячоліття висуває особливі вимоги до використання різноманітних технологій. При технологізації освітньої діяльності невід'ємним є і процес її гуманізації, який сьогодні набуває все більшого поширення в рамках особистісно-діяльничого підходу. Глибинні процеси, що відбуваються в системі освіти і в нашій країні, і за кордоном, ведуть до формування ідеології та методології інноваційної освіти, в якій інноваційні технології навчання слід розглядати як інструмент, за допомогою якого нова освітня парадигма може бути втілена в життя [2, с.67-69].

Реалізація інноваційних педагогічних технологій в освітніх закладах передбачає наявність діалогової співпраці учасників процесу, тому важливим є:

- форма структурування, впорядкування педагогічної взаємодії всіх суб'єктів навчально-виховного процесу;
- механізм продуктивної взаємодії суб'єкта педагогічної діяльності з педагогічною реальністю;
- поєднання інструментального та етичного компонентів професійно-педагогічної діяльності.
- Але для того, щоб отримати бажані результати, вчитель має поєднати духовний зміст педагогічної діяльності з досконалою формою її реалізації, а це можливо завдяки:
- наявності професійного уявлення про існуючий діапазон сучасних форм і прийомів, їх природу і структуру, потенціал для використання педагогічних цілей;

- усвідомлення рівня власного професіоналізму стосовно існуючої масової та інноваційної практики;
- вільного володіння власними технологічними можливостями носія професійно-педагогічної діяльності;
- наявності стійкого результативного досвіду застосування набору (систем методик);
- розуміння природи дієвості кожної зі складових інноваційних технологій.

Як відомо, головною метою інноваційних освітніх технологій є орієнтація навчального процесу на потенційні можливості людини та їх реалізацію. Освіта повинна розвивати механізми інноваційної діяльності, знаходити творчі шляхи вирішення життєво важливих проблем, сприяти перетворенню творчості в норму і форму існування людини. «Технології завтрашнього дня, – пише О. Тоффлер, – потребують не мільйонів... людей, готових працювати в унісон на безконечно монотонних роботах, не людей, котрі виконують накази, не зморгнувши оком..., а людей, котрі можуть приймати критичні рішення, котрі можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, котрі достатньо швидко встановлюють нові стосунки в реальності, що швидко змінюється. Світ заговорив про компетентності як спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у нестандартних ситуаціях, «готовність і уміння діяти», здатність до саморозвитку» [3, с.6].

Однак компетентності, як зазначає О.Савченко, складно формувати, і ще складніше вимірювати, але без цього якісна шкільна освіта у XXI столітті неможлива. Значить, потрібно крок за кроком переборюючи власну інертність і неготовність освітнього середовища до сприйняття інновацій, долати шлях від орієнтації на предметні знання до оволодіння надпредметними умінями, формуючи, так чином, в учня внутрішню готовність прийняття рішень, застосування набутих знань у будь-яких ситуаціях. І головною дійовою особою у цьому процесі стає учень. «Освіта XXI століття, – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості яка здатна до самоосвіти і саморозвитку вміє критично мислити, опрацюовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни» [4, с.6].

Тобто, в порівнянні з традиційною системою, метою інноваційної діяльності є якісна зміна особистості учня. Це стає можливим завдяки впровадженню в професійну діяльність невідомих практиці дидактичних та виховних програм. Отже, надзвичайно важливими завданнями інноваційної діяльності є розвиток в учнів:

- уміння мотивувати свої дії;
- самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі;
- творчого нестандартного мислення;
- природних здібностей.

Забезпечити реалізацію цих вимог повинні сучасні технології навчання, які відповідають методам наукового пізнання, а саме: особистісно зорієнтовані технології, інтерактивні технології, проблемні технології, інформаційно-комунікаційні технології, проектні й модульні технології, дослідницькі технології тощо. Особлива увага має приділятися здобуттю учнями знань у результаті самостійної пошукової діяльності.

Всі інноваційні технології навчання мають спільні ознаки методик і технологій:

- своєю метою вони проголошують розвиток та саморозвиток учня з урахуванням його здібностей, нахилів, інтересів, ціннісних орієнтацій і суб'єктного досвіду;
- створюються умови для реалізації та самореалізації особистості;
- забезпечується суб'єктність учня за рахунок можливості впливу на хід діяльності (вибір змісту, засобів, методів, форм навчання);
- навчання будується на принципах варіативності;

– кінцевим продуктом є не лише здобуття знань, вироблення умінь і навичок, а й формування компетентностей.

Приведемо характеристику окремих технологій з вище перерахованих.

Особистісно зорієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність, суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти (І.Якиманська). Особистісно зорієнтований підхід поєднує навчання й виховання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту розвитку дитини, підготовку її до життєтворчості.

Особистісно зорієнтовані технології базуються на таких засадах:

- учень у школі – повноцінна особистість;
- педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації і демократизації;
- учень є суб'єктом навчальної діяльності;
- талановитою є кожна дитина;
- в основі навчання лежить позитивна Я-концепція особистості;
- навчання на основі успіху, відмова від примушування.

В Україні розроблена і широко пропагується технологія інтерактивного навчання О. Пометун. Інтерактив (від англ. – взаємний та діяти). Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок і вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інтерактивне навчання – це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Ігрові технології навчання – це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, «проживання» ситуації).

Сьогодні віддають перевагу терміну «імітація» замість «гра» (акцент переноситься на внутрішню сутність дії). Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвинути творчі здібності, сприяти емоційному сприйманню змісту навчання.

Види ігор:

- навчальні, тренувальні, узагальнюючі;
- пізнавальні, виховні, розвиваючі;
- репродуктивні, продуктивні, творчі.

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчального процесу, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взасмоновчання) у групах. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною.

Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах (колективна) дає найбільший ефект у засвоєнні знань.

Технології індивідуалізації процесу навчання. Передбачають таку організацію навчально-виховного процесу, при якій

вибір педагогічних засобів та темпів навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Основне призначення цих технологій полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання.

Індивідуальне навчання – форма, модель організації навчального процесу при якому:

- учитель взаємодіє лише з одним учнем;
- один учень взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо).

Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідкувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя.

В сучасній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є:

- проектний метод;
- технологія продуктивного навчання;
- технологія індивідуального навчання;
- адаптивна система навчання;
- навчання на основі індивідуально зорієнтованого навчального плану.

Так, використання проектної технології передбачає створення вчителем під час навчального процесу таких умов, за яких його результатом є вдосконалення індивідуальності учня, його потенційних здібностей, виховання мотивації, особистісних та вольових якостей: самостійності, цілеспрямованості, організованості в роботі.

Дослідницька технологія передбачає набуття учнями досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності. Це дає змогу вчителю об'єднати розвиток інтелектуальних здібностей учнів з дослідницькими вміннями і на цій основі формувати активну творчу особистість.

Технологія проблемного навчання – це створення вчителем самостійної пошукової діяльності учнів із розв'язання навчальних проблем, під час якої формуються нові знання, уміння, навички та розвиваються здібності дитини, активність, зацікавленість, ерудиція, творче мислення та інші значущі якості особистості.

Проблемна ситуація – це ситуація, яка виникає внаслідок такої організації вчителем взаємодії учня з об'єктом пізнання, яка допомагає виявити пізнавальне протиріччя. Проблемна ситуація характеризується інтелектуальними труднощами і потребою розв'язувати їх.

Створювати проблемні ситуації на уроках можна різними способами:

- знайомити учнів з явищами, фактами, які вимагають теоретичного пояснення;
- спонукати учнів до аналізу суперечливих фактів, явищ, висловлювань;
- спонукати учнів до вибору із суперечливих фактів і висловлювань правильні і вміти обґрунтувати свій вибір;
- спонукати учнів до самостійного порівняння, зіставлення фактів, явищ, дій;
- спонукати учнів до висування гіпотез, формулювання висновків та їх перевірки.

Проблемні ситуації зручно створювати при розв'язуванні задач; під час мотивації, використовуючи різні цікаві факти, прислів'я, приказки, загадки, поетичні рядки, літературні твори.

Технологія розвивального навчання – це активно-діяльнісний спосіб навчання, під час якого враховуються та використовуються природні закономірності індивідуального розвитку дитини, що зумовлюють розвиток знань, умінь, навичок і способів розумових дій, емоційно-ціннісної та діялісно-практичної сфер. Метою даної технології є загальний розвиток учня, його інтелектуальних можливостей, почуттів, умінь вчитися та спіл-

куватися, формування творчої особистості.

Сучасна система навчання вимагає від учителя нових підходів до охоплення великого обсягу інформації. Неможливо одній людині знати все, навіть у вузькій сфері знання. Учні ж повинні мати зовсім інші навички: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї та концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, аналізувати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати й відстоювати свою думку. Ми вчимо учнів не тільки для того, щоб вони пізнали світ, а й навчилися думати, аналізувати, систематизувати, знаходити компроміси, виділяти головне, критично ставитися до будь-яких аргументів, вміти відстоювати свою позицію.

Елементи розвивального навчання доцільно використовувати під час проведення лабораторних та дослідницьких робіт, спостереження, при розв'язуванні експериментальних та якісних задач.

Технологія розвитку критичного мислення формує творче мислення, сприяє розвитку креативності. Критичне мислення необхідне під час розв'язування проблемних задач, формулювання висновків, оцінювання та прийняття рішень.

Сприймання, розуміння, усвідомлення та засвоєння навчальної інформації вимагає активної розумової діяльності, у тому числі критичного мислення. Критичне мислення – складний процес, який починається з ознайомлення з інформацією, а закінчується прийняттям рішення. Критичне мислення проявляється:

- у здатності людини самостійно аналізувати інформацію;
- умінні бачити помилки або логічні порушення у твердженні різних авторів;
- аргументувати свої думки (змінювати їх, якщо вони неправильні, і відстоювати, якщо вони вірні);
- прагненні до пошуку оптимальних і аргументованих рішень.

Для розвитку критичного мислення на уроках доцільно використовувати такі методи як складання сенканів, мозковий штурм, «кубування», «асоціативний куц», читання з позначками.

Враховуючи перехід до глобального інформаційного суспільства і становлення знань, про відповідність освіти соціально-економічним потребам сьогодення і майбутнього можна говорити лише в тому випадку, якщо її модернізація буде ґрунтуватися не стільки на організаційних нововведеннях, скільки на змінах по суті – в змісті і технологіях підготовки кадрів і підготовці наукових досліджень. Без застосування інформаційно-комунікаційних технологій освітня установа не може претендувати на інноваційний статус в освіті.

Інформаційно-комунікаційні технології підвищують ефективність навчального процесу, розвивають уміння експериментально-дослідницької діяльності учнів і моделювання різних процесів.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу:

- підвищити мотивацію до навчання;
- індивідуалізувати і диференціювати процес навчання;
- базуватися на особистісно зорієнтованому навчанні.

При всьому різноманітті інноваційних технологій навчання – реалізація провідних педагогічних функцій залишається за вчителем. Вчитель може виступати в якості автора, розробника, дослідника, користувача і пропагандиста нових педагогічних технологій, теорій, концепцій. Управління цим процесом передбачає цілеспрямований відбір, оцінку й застосування у своїй діяльності досвіду колег або запропонованих наукою нових ідей, методик. В сучасних умовах розвитку суспільства, культури і освіти, педагогічна діяльність повинна обов'язково мати інноваційну спрямованість. Це визначається низкою обставин.

По-перше, соціально-економічні перетворення зумовлюють необхідність докорінного оновлення системи освіти, методології і технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах різного типу. Інноваційна спрямованість діяльності вчителів виступає засобом оновлення освітньої політики [5, с.229-232].

По-друге, посилення гуманітаризації змісту освіти, введення нових навчальних предметів вимагають постійного пошуку нових організаційних форм, технологій навчання. У даній ситуації суттєво зростає роль і авторитет педагогічних знань учителів.

По-третє, зміна характеру ставлення вчителів до педагогічних нововведень. В умовах жорсткої регламентації змісту навчально-виховного процесу вчитель був обмежений не тільки в самостійному виборі нових програм, підручників, але й у використанні нових прийомів і способів педагогічної діяльності. Якщо раніше інноваційна діяльність зводилася в основному до використання рекомендованих зверху нововведень, то зараз вона набуває все більш широкого, дослідницького характеру. Саме тому важливим напрямом у роботі керівників шкіл, органів управління освітою стає аналіз і оцінка педагогічних інновацій, створення умов для їх успішної розробки і застосування.

Таким чином, застосування інноваційних технологій в освіті робить навчально-виховний процес більш повним, цікавим, насиченим, забезпечує умови розвитку особистості, її право на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку.

Література і джерела

1. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології / М. Ігнатенко // Математика в школі. – 2003. – № 4. – С. 2-6.
2. Дебердеева Т.Х. Новые ценности образования в условиях информационного общества / Т.Х. Дебердеева // Инновации в образовании. – 2005. – № 3. – С. 79.
3. Савченко О.Я. Шкільна освіта, як замовлення підготовки майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Рідна школа. – 2007. – № 5. – С. 6.
4. Сучасні шкільні технології / Упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Ред. Загальнопед. газ. – 112 с.
5. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576с.

В статье дается определение понятия «инновационные педагогические технологии». Раскрываются сущность и особенности педагогической технологии, основные методологические требования, которым должна соответствовать педагогическая технология, общие основы педагогической инноватики и инновационной деятельности педагога, а также распространенные в образовании инновационные практики. Анализируются основные группы инновационных педагогических технологий, используемых в образовательных учреждениях, и различные аспекты готовности педагога к инновационной деятельности с учетом приоритетов образования.

Ключевые слова: образовательные инновации, инновационная образовательная деятельность, инновационные педагогические технологии, современная школа.

The paper defines the concept of "innovative educational technology." The article deals with the essence and characteristics of educational technology and the basic methodological requirements that educational technology should follow. It observes the general principles of educational innovations, teacher's innovative activities and the most popular innovations in educational practice. The basic groups

of innovative pedagogical techniques used in educational institutions, and various aspects of teacher's readiness to innovate these techniques according to the current priorities in education are analyzed in this article.

Key words: educational innovations, innovative educational activity, innovation pedagogic technologies, modern school.